

DANH VỌNG VÀ THẤT VỌNG

(PHẦN 4)

III.

1.

Như đa số các nhà văn trẻ, Dostoievski bắt đầu lo lắng theo những điều kẻ khác phê bình về tác phẩm mình. Con bệnh buồn sầu kéo đến trầm trọng. Sức khỏe yếu đuối bị đe dọa đến gần quy ngã. Làm việc ban đêm, hút thuốc quá nhiều và chấp hành một đời sống ít di động, tất cả những nỗi này góp phần làm lớn dậy chứng hoa mắt choáng váng, các ảo giác và sự tuyệt vọng trong tâm hồn Dostoievski.

Ngày 26/4/1846, nhà văn viết cho Mikhail:

“Em đang bệnh dữ dội. Con bệnh tập trung ngay giữa trái tim, sinh ra chứng viêm tim và là nguyên nhân mạnh mẽ cho chứng xuất huyết.”

Ngày 16/5/1846, nhà văn lại viết:

“Em chưa từng bao giờ gặp lúc nào khôn khó như hiện tại. Chán chường, đau khổ, thờ ơ, bồn chồn, rối loạn, đủ mọi thứ.”

Mặt khác, cũng dễ hiểu tại sao có điều Dostoievski luôn gây phần nộ cho các đồng nghiệp. Ông thú nhận trong một lá thư gửi Mikhail:

“Em tự biết trong mình có một khuyết điểm khủng khiếp, đó là tính tự ái và kiêu căng vô giới hạn. Ngay cả khi trái tim em tràn ngập tình thương, em cũng hoàn toàn không đủ khả năng để thốt ra một lời tử tế. Những lúc như thế, em không thể tự kềm chế sự kích động của mình mà chỉ biết rằng em đang rất kỳ khôi, khó chịu. Và em đau khổ khi nhận biết mọi người quen chung quanh đã ghi giữ một ấn tượng không chính xác về em. Họ nghĩ em chai đá, tàn nhẫn.”

2.

Theo sự giới thiệu của V.N. Maikov, Dostoievski đến chữa bệnh tại phòng mạch bác sĩ Stepan D. Yanovski trong vài tháng. Về sau, bác sĩ tin rằng những cơn kích động thần kinh đã được gây nên từ sự tuyệt vọng và sợ hãi cái chết, làm thành những triệu chứng khởi đầu cho các chứng động kinh của nhà văn.

Trong mọi biến cố, thật rõ ràng rằng Dostoievski đắm ra nhạy cảm nhiều hơn trước. Mô tả về “bệnh nhân” của mình, bác sĩ Yanovski viết trong hồi ký:

“Trên chiều cao, Dostoievski trông thấp hơn một người bình thường. Xương to, nhất là ở ngực và hai vai. Cái đầu cân xứng mặc dù vàng trán cao và rộng đặc biệt với những chỗ nhô lên rất dễ nhận biết. Đôi mắt nhỏ màu xám, sáng quắc và cực kỳ linh động. Đôi môi mỏng luôn mím lại với nhau. Toàn thể khuôn mặt biểu lộ lòng tốt và sự tử tế. Mái tóc gần như bạc trắng, rất nhẹ và đẹp. Hai bàn tay và hai bàn chân rộng lớn một cách kỳ lạ. Quần áo luôn luôn giản dị thanh lịch và có thể nói là hợp thời trang.”

[Suốt cuộc đời còn lại, Dostoievski vẫn giữ tình bạn thân ái và cảm nghĩ biết ơn đối với bác sĩ Yanovski. Năm 1872, nhà văn đã viết cho bác sĩ: *“Bạn yêu thương và lo lắng về tôi, một kẻ bệnh hoạn tâm thần cho mãi đến thời gian tôi bị lưu đày Tây Bá Lợi Á.”*]

Kết quả căng thẳng từ hai năm làm việc trên hai tác phẩm *Những Người Nghèo Khó* và *Nhị Trưng*, cộng với những tác động tinh cảm từ sự thành công vang dội của tác phẩm trước với sự thất bại chua cay của tác phẩm sau, đã là điều làm tàn hại sức khỏe nhà văn.

Bác sĩ Yanovski kể lại, một lần đến thăm Dostoievski trong căn nhà tại công trường Senate như sau:

“Fyodor Mikhailovich đầu không đội mũ, áo khoác ngoài và áo chèn không cài nút. Vài người làm việc trong Bộ Chiến Tranh đang sẵn sóc cho anh, trong khi anh cứ mãi hét lớn hét sức: ‘Có người sẽ đến cứu tôi!’”

[]

IV.

Tháng 10/1846, sức khỏe Dostoievski khá hơn một chút. Sự giao thiệp với nhóm *“thân Tây Âu”* của Belinski thật sự gây đổ khi Tourgueniev để sự bông đùa trên Dostoievski đi quá trớn. Tính tự phụ, vẻ bướng bỉnh thách thức của chàng văn sĩ trẻ đã làm cho cả nhóm bức tức, nên họ hiệp lực quây rầy ông tàn nhẫn. Trong một buổi họp mặt, Tourgueniev kể ra một cách giễu cợt câu chuyện về một người đàn ông đi rao khắp nơi với ý tưởng tượng rằng mình là một thiên tài.

Với chuyện này, Avdotya viết:

“Dostoievski mặt trắng như tờ giấy, toàn thân run rẩy và chạy bay ra khỏi phòng để không nghe đoạn kết câu chuyện. Thay vì chỉ nhìn anh với sự nhã nhặn như đối với một người bệnh thì họ lại tiếp tục gây ưu phiền cho anh nhiều hơn bằng những bản văn công kích, hoặc làm những bài thơ trào phúng chế giễu anh. Một bài của Tourgueniev có đoạn như sau:

Chàng hiệp sĩ vẽ mặt thê lương
Dostoievski, bạn hiền đang thờ đóc
Mũi phông đỏ lên theo văn chương
Giống như đang bị nhọt
Belinski chêm tiếp vào đoạn kể:
‘Muốn giữ chắc những lời tôi ca ngợi
(như bạn thấy, điều ấy là cần thiết)
về những tác phẩm chưa xuất bản
thì hãy giữ Nhị Trùng cho chính bạn
tôi sẽ -như mù vủ già- nuông chiều bạn
sẽ đóng vai trò bợ đỡ bạn hiền
sẽ bao bạn lại bằng vòng đai gìn giữ
đặt bạn lên chót vót đỉnh cao.’”

Nhóm Belinski và Tourgueniev làm nhục Dostoievski đủ cách. Một lần, cả bọn đi theo anh trên suốt các ngõ của thành phố, khi đến trước các đám đông, họ đồng loạt la to:

"Mọi người hãy lưu ý đây là một thiên tài vừa mới xuất hiện. Ông ta sẽ chấm dứt tất cả nền văn chương hiện tại và quá khứ của nước Nga bằng tác phẩm của chính ông ta. Hãy cúi đầu trước ông ta đi! Cúi đầu xuống đi!"

Grigorovich hoàn thành bức tranh phiền nhiễu mà “con người bệnh hoạn” này phải chịu đựng:

“Thái độ chuyển tiếp bất ngờ từ nỗi suy tôn tâng bốc lên hàng thiên tài, đến lãng mạ sỉ nhục thậm tệ, có thể tiêu diệt một người ít mang tính xúc cảm và kiêu ngạo trong tâm hồn. Nhưng với Dostoievski thì lại khác. Anh bắt đầu tránh xa những kẻ liên hệ với nhóm Belinski và trở nên cáu kỉnh kiêu căng càng nhiều hơn trước. Khi đối mặt với Tourgueniev, Dostoievski không thể kèm chế mà trút hết mọi cảm phần sôi sục trong lòng lên anh chàng nọ. Anh nói thẳng với Tourgueniev rằng không bất cứ ai trong nhóm họ có thể làm anh sợ hãi, rằng chỉ một thời gian nữa thôi, anh sẽ giẫm nát tất cả bọn họ xuống bùn như (...)

Sau lần đụng độ với Tourgueniev, sự đoạn tuyệt giữa nhóm Belinski và Dostoievski xảy ra thật sự. Anh không đến với họ nữa. Những lời dí dỏm châm chọc, những bài thơ trào phúng cay độc vẫn được họ sáng tác ra để làm nhục anh. Họ kết tội anh là một kẻ cực kỳ kiêu ngạo, luôn luôn ganh tị với văn tài của Gogol. (...)”

Sau khi bỏ nhóm Panayev, Dostoievski viết:

“Với tôi, St. Pétersbourg là một địa ngục. Thật khó kinh khủng để có thể sống còn trong ấy.”

[Cho mãi đến cuối đời, nhà văn vẫn không ngừng nhìn Belinski và Tourgueniev với cái nhìn ghê tởm, như thể đó là những hiện thân của ma quỷ đáng kinh hoàng nhất trong “*thời kỳ Péters- bourg của lịch sử văn chương Nga.*” Nỗi cừu địch mang kích tác lớn lao này lại chính là yếu tố quyết định cho sự khai mở sự nghiệp lẫy lừng của nhà văn trong những quãng đời kế tiếp. Ông viết cho Mikhail: “*Đó là một bọn vô lại, đầy lòng đố kỵ.*”

Một phần tư thế kỷ sau, Dostoievski cay đắng “trả thù” qua sự miêu tả anh chàng kiêu ngạo Karmazinov trong *Lũ Người Quý Ám* như một hiện thân của Tourgueniev.

Chắc chắn rằng tính ganh tị đã đóng một vai quan trọng trong sự ngược đãi của nhóm Tourgueniev đối với Dostoievski. Nhiều năm sau, Tourgueniev viết: “*Lời ngợi khen quá mức trên tác phẩm Những Người Nghèo Khó là điều rõ ràng giải thích sự xuống dốc trong lối phê bình có giá trị thuở trước của Belinski.*”]

[]